

**ВИКОРИСТАННЯ АНКЕТУВАННЯ ЯК МЕТОДУ
ДОСЛІДЖЕННЯ СТАВЛЕННЯ ВИХОВАТЕЛІВ ТА БАТЬКІВ
ДО ПРОБЛЕМИ ЗБАГАЧЕННЯ СЛОВНИКА ДІТЕЙ
В ТЕАТРАЛЬНО-ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

Алексєєнко-Лемовська Людмила Владиславівна

Актуальність проблеми дослідження. Виникнення людського мовлення - одночасно і „вічна проблема” науки, і проблема, що завжди залишається осторонь науки: на базі лінгвістики, психології, етнографії та інших наук не намічалось її ретельного вирішення. Про своєчасність та необхідність порушення цієї важливої проблеми свідчать серйозні спроби зарубіжних учених визначити біологічні, мозкові механізми та фізіологічні закони генезису та здійснення мовленнєвої діяльності (І. Кант, Леннеберг, Роберте) [4; 5; 6]. Проте недолік, що обмежує просування наукових зусиль уперед полягає в тому, що саме явище мовлення розглядається як деяка константа, без спроби розчленувати її на різні рівні становлення. На сьогодні для нового етапу дослідження проблеми виникнення людського мовлення існує меншою мірою чотири комплекси наукових знань: сучасне загальне мовознавство, психолінгвістика (або психологія мовлення), з її впливом на психологічну науку в цілому; фізіологія, нормальна й патологічна нейропсихологія мовлення; еволюційна морфологія мозку й органів мовленнєвої діяльності.

З іншого боку, поновлення зусиль у питанні про час, умови, причини виникнення мовлення диктується невідкладною потребою науки про походження людини - проблемою початку історії. Тривалий час теми про давні знаряддя праці, давні релігійні або магичні вірування відсували на другий план тему про давні стадії мовлення.

У XIX столітті всі пропонувані відповіді на запитання про походження людського мовлення базувалися на одній із двох моделей: перерви поступовості й неперервності. На першу модель (дисконтинуїтет) спирався переважно релігійно-ідеалістичний, креаціоніський погляд на людину: людина створена разом із мовленням, дар слова відрізняє її від безмовних тварин як ознака подібності богам, як свідочтво вкладеної в неї розумної душі. На другу модель (континуїтет) спирався природнонауковий еволюціоналізм: всемогутнє висловлювання поступово слугувало заміною розгадки походження мовлення.

Отже, проблема опанування мови, ураховуючи її унікальну роль у життєдіяльності людини, є актуальною для багатьох галузей наукових знань: філософії, естетики, лінгвістики.

Аналізуючи потреби в збагаченні словника дітей передбачається комплексне застосування як безпосередніх, так і опосередкованих методів отримання статистичної інформації, що пояснюється різноплановістю та багатоджерельністю явища чи процесу, що досліджується (потреби в підвищенні словника дітей). Використовуючи лише опосередковані методи, отримана інформація буде неповною. Тільки персоніфікована інформація, що відображає індивідуальне ставлення вихователів до збагачення словника дітей дозволить отримати репрезентативну інформацію, достовірно описати причини виникнення наявної потреби, дозволить дати більш вірогідний прогноз її подальшого розвитку та сформулювати найоптимальніші та найефективніші шляхи її задоволення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Змістовний бік мовної компетенції дошкільника на різних вікових етапах представлено в авторській тематичній програмі А. Богуш „Мовленнєвий компонент дошкільної освіти” [2].

У художньо-мовленнєвій діяльності дитини дошкільного віку А. Богуш виділяє такі провідні, стрижньові складові: сприймання на слух та розуміння дитми змісту художніх творів; відтворення змісту й виконавча діяльність (декламування, відповіді на запитання, переказування, бесіда за ілюстраціями, узагальнюючі бесіди, читання за ролями); театралізована діяльність (інсценування, театральні вистави); творчо-імпровізаторська діяльність (ігри-драматизації, ігри за сюжетами літературних творів, словесно-поетична творчість) [3].

А. Богуш чітко визначає обов'язкові результати навчання наприкінці дошкільного віку. Словник дитини досягає 4-4,5 тис. слів і охоплює всі частини мови. Дитина вживає в активному мовленні слова різної складності: синоніми, антоніми, омоніми, епітети, метафори, багатозначні слова, слова та фрази з основним і переносним значенням. Знає й доречно використовує прислів'я, приказки, примовки, загадки, скоромовки. Володіє формулами мовного етикету відповідно до ситуації спілкування (вітання, прощання, знайомство, вибачення, подяка, прохання, зустріч, комплімент). За кількісною та якісною характеристикою словник дитини досягає такого рівня, що дозволяє їй легко й невимушено спілкуватися з дорослими й дітьми, підтримувати розмову на будь-яку тему в межах розуміння дошкільника [2].

Кінцеві результати мовленнєвого розвитку дитини відображено в „Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні. Так, у сфері „Я сам” кількісна та якісна характеристика словника досягає вікової норми. Вживають слова різного ступеня складності, багатозначні слова, фразеологічні звороти, елементи усної народної творчості, володіють прийомами словозміни та словотворення.

У сфері „Культура” в межах театрального мистецтва дитина розуміє театральний образ як живу авторську позицію з використанням засобів мовлення, міміки, жестів, рухів, музики, танцю, співу для передачі образу, ідентифікує почуття та вчинки персонажів із власними.

У межах художньо-практичної театральної діяльності проявляє особистісну позицію у процесі перевтілення в специфічний образ, запам'ятовує сюжетну послідовність, своєчасно включається в дію. Володіє навичками зображення позитивного та негативного образів персонажів, використовує музичний та пластично-пісенний досвід у театралізації літературних творів різних жанрів [1].

Серед основних методів дослідження особливе місце займає анкетування, що дає найбільш об'єктивні результати. Воно має досить значні переваги серед інших методів дослідження в тому, що при ньому вплив інтерв'юера на респондента мінімальний, що підвищує об'єктивність, якість і надійність дослідження. Використовуючи роздаткову, поштово чи надруковану у пресі анкету, дослідник з мінімальною технічною допомогою за короткий час може зібрати первинну інформацію від сотень респондентів.

Анкетування - емпіричний соціально-психологічний метод одержання інформації на підставі відповідей на спеціально підготовлені, що відповідають основній задачі дослідження питання, що складають анкету.

Зараз у психолого-педагогічних дослідженнях широко застосовуються різні типи анкет:

- відкриті, потребуючі самостійного конструювання відповіді;
- закриті, у яких треба вибирати одну з готових відповідей;
- іменні, потребуючі вказувати прізвища випробуваного;
- анонімні, що обходяться без неї тощо.

При складанні анкети враховуються:

- зміст питань;
- форма питань - відкриті або закриті;
- формулювання питань (ясність, без підказки відповідей тощо);
- кількість і порядок проходження питань.

У психолого-педагогічній практиці кількість питань звичайно співвідноситься не більш, ніж з 30-40 хв. роботи методом анкетування; порядок питань найчастіше визначається методом випадкових чисел.

Анкета повинна мати три частини: вступну, основну та демографічну („Паспортички”).

Вступна частина анкети є своєрідне звернення до респондентів, в якому зазначаються:

1) науковий заклад, який веде окреслену тему дослідження і від імені якого виступає дослідник; 2) завдання дослідження; теоретичне і практичне значення вирішення цих завдань; 3) роль кожного респондента у вирішенні поставлених завдань; 4) завірення в повній анонімності відповідей респондента (ім'я опитуваного не повинно фігурувати в повідомленнях і публікаціях дослідника); 5) правила заповнення анкети; 6) запевнення в готовності вислати результати дослідження респонденту, якщо він цього забажає; 7) спосіб повернення анкети

досліднику.

До змісту вступної частини пред'являються три основні вимоги: воно повинно бути ясним для будь-якого респондента, має порушити бажання відповідати на поставлені питання і в той же час бути гранично коротким.

Основна частина складається з набору запитань, відповіді на які покликані дати вирішення завдань дослідження. Розробка цієї частини є найбільш складною і відповідальною.

Враховуючи психологію респондента, соціологи розробили триступеневу форму основної частини: перша третина питань призначена для того, що б зацікавити респондентів і включити їх у роботу. Питання цієї частини повинні відрізнятися порівняльною простотою і в більшій мірі стосуватися фактів, подій; друга третина питань спрямована на вирішення головних завдань дослідження і стосується, як правило, мотивів, думок і оцінок. Саме тому подібні питання є найбільш складними для респондентів; остання третина включає питання, які деталізують відповіді на попередню частину питань, а також контрольні питання (сутність їх розкривається нижче) і найбільш індивідуальні. Дослідниками відзначено, що на індивідуальні питання респонденти найбільш правдиво відповідають в кінці анкети.

Демографічна частина анкети складається з питань, що визначають паспортну характеристику респондента: прізвище, стать, вік, спортивну кваліфікацію тощо. Ця частина анкети найбільш лаконічна і проста для заповнення. Основне призначення її полягає в тому, щоб сприяти, по-перше, якісному аналізу зібраного матеріалу і, по-друге, визначення репрезентативності отриманого матеріалу.

У результаті тривалих дискусій вчені дійшли висновку, що демографічна частина анкети повинна бути розташована в кінці її. Хоча не виключається розташування її на початку анкети (так би мовити, для встановлення контакту з респондентом, для введення його в процес роботи) або розосередження демографічних питань серед інших частин анкети.

В рамках дослідження проблеми збагачення словника дітей проводилося два анкетування: вихователів (із метою виявлення рівня їхньої обізнаності з методами та видами словникової роботи зі старшими дошкільниками, також власного творчого ставлення до театральної-ігрової діяльності); батьків (з метою виявлення їхньої обізнаності щодо проблеми розвитку лексики дітей).

Проаналізуємо результати анкетування вихователів дошкільних навчальних закладів. 3-поміж улюблених ігор дошкільників педагога, також як і батьки, називають сюжетно-рольові ігри „Лікарня”, „Магазин”, рухливі ігри „Хитра лисиця”, „Рибалка та рибки”.

Результати анкетування дозволили констатувати, що лише близько 5% вихователів здійснюють цілеспрямовані походи до театру. Переважна більшість вихователів (95%) відвідують із дітьми театральні вистави, які показують у дошкільному навчальному закладі.

Вихователі, на відміну від батьків, реально оцінюють рівень засвоєння лексики вихованців своєї групи, визначаючи його переважно, як низький та середній.

3-поміж ефективних для розвитку словника старших дошкільників методів і прийомів вихователі переважно визначають традиційні, такі як: читання та переказ художніх творів, розглядання картин та бесіда за їх змістом, відгадування та складання загадок, дидактичні ігри. На жаль, вихователі майже

не використовують виключні потенційні можливості театральної-ігрової діяльності як засобу збагачення словника старших дошкільників. Близько 18% педагогів надають перевагу театралізаціям, сюжетоскладанню, словесній творчості, перегляду театральних вистав.

Вихователі, як і батьки, визначили, що улюбленими творами дітей є авторські казки та казки народів світу. Подобаються також дітям і коротенькі вірші жартівливого змісту.

Переважає більшість вихователів (85%) відзначили, що за сюжетами художніх творів діти грають тільки в рамках мовленнєвого заняття, заняття з художньої літератури, а також, виконуючи ролі під час святкових ранків. Самостійно за власним бажанням дошкільники не влаштовують ігор за сюжетами художніх творів, що свідчить про відсутність у них досвіду такої роботи та про недостатню увагу вихователів до роботи, спрямованої на збагачення словника дітей. З-поміж видів театру, які сприяють розвитку словника дошкільників, вихователі визначають такі: театр іграшок, театр ляльок, пальчиковий театр.

Проаналізуємо результати анкетування батьків. Анкета містила 12 запитань. Переважає більшість батьків окреслили коло інтересів своїх дітей у вільний час таким чином: перегляд мультфільмів, ігри з однолітками. Більшість батьків (близько 73%) вважають свою дитину контактною та стверджують, що в неї багато друзів. Решта батьків зазначають, що їхні діти не завжди йдуть на контакт з однолітками та дорослими, замкнені, люблять грати наодинці. Дошкільники переважно люблять грати з особами своєї статі, лише близько 14% дошкільників мають друзів і своєї, і протилежної статі.

Визначаючи улюблені ігри своєї дитини, найбільш часто батьки називають такі: „Рибалка та рибки”, „Класики”, „Хитра лисиця”, сюжетно-рольові ігри „Поліцейські”, „Сім'я”, „Магазин”, „Школа”, „Лікарня”.

На жаль тільки 8% опитаних батьків стверджувально відповіли на запитання: „Чи відвідуєте Ви з дитиною театр?”, що свідчить про низький рівень загальної культури самих батьків. Ці батьки з-поміж вистав, які подобаються їхнім дітям, частіше за все називали такі: „Кіт у чоботях”, „Чиполіно”.

Аналіз результатів анкетування батьків дозволив констатувати той факт, що вони не приділяють серйозного значення рівню розвитку лексики своєї дитини (майже 89%). Оцінюючи рівень засвоєння лексики дітей, вони визначають його як середній.

Відповіді на запитання „Чи часто Ви читаете Вашій дитині?” дозволили констатувати, що 20% батьків із різних причин узагалі не читають дітям, 18% читають, але рідко, близько 55% читають перед сном, і лише 7% батьків постійно читають своїм дітям. Улюбленими дитячими творами переважна більшість батьків (90%) визначила народні казки.

Грають зі своїми дітьми тільки 14% батьків. З-поміж обраних ігор і словесні, настільно-друковані, комп'ютерні, сюжетно-рольові („Магазин”, „Лікарня”, „Школа”).

Позитивну відповідь на наступне запитання щодо того, чи люблять діти виконувати ролі та виступати на святкових ранках, дали лише 12% батьків, чії діти були активними, гарно читали вірші, були здатні перевтілюватися в роль того чи іншого театрального персонажа. Решта ж дітей відмовлялися виконувати ролі на сцені, соромилися глядачів.

Аналізуючи результати відповідей батьків на останнє запитання анкети,

дійшли висновку, що лише близько 16% дошкільників відвідують гуртки: 6% - танцювальні, 4% - художні, 3% - вокальні, 2% - спортивні, 1% - театральні. Близько 3% дошкільників відвідують два й більше гуртків.

Висновок. За підсумками проведеного анкетування серед вихователів і батьків можна зробити висновок про те, що інтереси дитини в сім'ї не завжди враховуються, батьки мало знають про улюблені ігри та вподобання своїх дітей, їхніх друзів, недостатньо читають своїм дітям, не залучають їх до світу театру, майже не звертають уваги на їхній мовленнєвий розвиток, не грають із ними. Перспективою подальшого дослідження вважаємо розроблення ефективної методики збагачення словника дошкільників у театральній діяльності.

Резюме. Розглянуто сутність анкетування як одного з найефективніших методів дослідження ставлення батьків та вихователів до проблеми збагачення словника дітей в театральній-ігровій діяльності; проаналізовано отримані дані анкетування. **Ключові слова;** анкетування, педагогічне дослідження, збагачення словника.

Резюме. Рассмотрена сущность анкетирования как одного из эффективных методов исследования отношения родителей и воспитателей к проблеме обогащения словаря детей в театрально-игровой деятельности; проанализированы полученные данные анкетирования. **Ключевые слова:** анкетирование, педагогическое исследование, обогащения словаря.

Summary. The essence of the survey as one of the most effective methods for the study of parents and educators to enrich the vocabulary problem children in theater and game activity and analysis of survey findings. **Keywords:** survey, pedagogical research, enrich vocabulary.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні // Дошкільне виховання. - 1999.-№1, —С. 6-9.
2. Богуш А. Мовленнєва компетенція дошкільника як лінгводидактична проблема / А. Богуш // Дошкільна лінгводидактика: Хрестом. - К., 2005. - С. 149-156, 176.
3. Богуш А. М. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку. Навчальний посібник / А. М. Богуш. - К.: Видавничий Дім „Слово”, 2004. - 344 с.
4. Кант И. Сочинения в 6-ти томах (Т. 2) / И. Кант. - М.: Мысль, 1966. - 325 с.
5. Леннеберг Э. Естественная история языка / Э. Леннеберг. - 2002. - С. 497-527.
6. Роберте А., Пенфильд В. Речь и мозговые механизмы / А. Роберте, В. Пенфильд. - М.: Медицина, 1964. - 406 с.

Подано до редакції 03.11.2011